

של האומה, וכן בדבריהם של הפילוסופים היהודים של ימי-הביניים — מוכיח בעליל ובבהירות כי בכל התקופות נעשה ניסיון מודגש להעלות את המציאות הממשית של שדה-הקרב לספירות מיסטיות מובהקות, למישורים מטפיסיים, שיש בהם משום מתן משמעות רעיונית אידיאלית החורגת מכל וכל מעצם האירועים המתרחשים בפועל. תפיסה זו היא תוצאה ישירה הנובעת מהעובדה הבסיסית כי השקפת עולמה של היהדות הינה תיאוצנטרית במהותה: הישות האלוהית היא העומדת במרכז, כאמת-מידה עליונה ובלעדית בכל מישורי הי-קום, ככוח אוניברסלי ממנו שורש ומקור לכל ישות ולכל התפתחות בתחום ההיסטורי.

מבחינה רעיונית שוללת מחשבת היהדות לחלוטין את המלחמה, על כל תופעותיה השליליות, ורואה בשלום את יעודה האידיאלי של האנושות כולה. השקפה זו מודגשת כבר במקרא והורחבה ופותחה במקורות הספ-רות התלמודית והמדרשית. המציאות הקשה של כל מלחמה, שפירושה אבדן חיי אדם, הרס והשמדה, מתו-ארת באורח חריף ומציאותי במקורות מדרשיים רבים; הם מעמידים זה מול זה את השלום, על כל הטוב הצפון בו, לעומת המלחמה האכזרית ההורסת, הרת-האסונות. נציג כאן לצורך הדגמה מובאה מתוך הספרות המדרשית (קוהלת-רבה, ג, ד-ט) האופיינית למכלולי תפיסותיהם של חכמי ישראל — תנאים ואמוראים — בנושא זה: „עת לטעת בשעת שלום ועת לעקור נטוע בשעת מלחמה, עת להרוג בשעת מלחמה ועת לרפא בשעת שלום, עת לפרוץ בשעת מלחמה ועת לבנות בשעת שלום, עת לבקש בשעת שלום ועת לאבד בשעת מלחמה, עת לקרוע בשעת מלחמה ועת לתפור בשעת שלום, עת לאהוב בשעת שלום ועת לשנוא בשעת מלחמה, עת למלחמה בשעת מלחמה ועת שלום בשעת שלום“.

ברם, עם כל שלילתה את המלחמה, הכירה היהדות תוך גישה מציאותית בעובדה ההיסטורית כי כל עוד לא קיים עלי אדמות חזון נביאי ישראל בדבר השלום הנצחי, חובה על האומה הישראלית להיות דרוכה לקראת התנג-שות צבאית אפשרית ומאומנת כהלכה לקראת מלחמה באויב. אולם, כך גרסו, הפעולה הצבאית בתוך המלחמה עצמה, על מהלכיה ושלביה, הינה גילוי בלעדי של הכוונה האלוהית הקובעת את תוצאת ההתמודדות הצבאית. אין, על-כן, כל אפשרות להעריך כראוי התפתחויותיה ולהבינן אלא לאור אמות-מידה על-טבעיות ועל-אר-ציות. ביטוי לתפיסה זו מוצאים אנו כבר במקרא: „ה' איש מלחמה“ (שמות טו, ג). ואף דוד מייחס את הלמידה של אומנות הלחימה לה', כפי שמוצאים אנו: „... המלמד ידי לקרב, אצבעותי למלחמה“ (תהילים, קמד).

משמעותית מאוד העובדה כי לפי תפיסת המשפט התורני קיימים שני סוגים של מלחמה. האחד, הקרוי במקורותינו „מלחמת-רשות“, מהותו ופירושו מערכה צבאית, שה-שלטונות המוסמכים של המדינה מחליטים עליה לצורך מטרות ממלכתיות; מטרות אלה אינן כורח המציאות ועמהן נמנות הרווחה כלכלית ומדינית או יתרונות לאו-מיים אחרים. לגבי מלחמה מעין זו מורה המקור המשנאי

המלחמה

לפי

השקפת

היהדות

תת-אלוף הרב מרדכי פירון

אחד הנושאים המעניינים במכלולי החשי-בה היהודית ובתרבותה הוא יחסה של ההגות היהודית לתופעת המלחמה, על כל גילוייה בהיסטוריה האנושית. כיצד רואה היהדות את שדה הקטל ושברו, את הלוחם ההורס והורג תוך פעילות צבאית, את גילויי הגבורה והמסירות במהלכם של הקר-בות? המפירה מחשבת עם ישראל במושג של „טוהר הנשק“ או ברעיון מוסרי קרוב או דומה לו? עיון במקורות של הפילוסופיה היהודית הקדומה — במשנתם של תנאים ואמוראים, מעצבי דמותה הרוחנית

(מסכת סנהדרין, פרק א, ה): „אין מוציאין למלחמת הרשות אלא על-פי בית-דין של שבעים ואחד“ (וראה גם בבלי, סנהדרין כ, עב; סוטה מד, עב; רמב"ם, משנה-תורה, הלכות מלכים, פרק ה, א-ב).

השלטון המבצע זקוק, איפוא, להסכמת הסנהדרין הגדולה בירושלים להחלטתו לצאת לקרב. בפנינו הוראה שמטרתה להגביל את סמכויותיו של המלך או של כל שלטון מוסמך אחר ולהעמיד מולו את הסנהדרין הגדולה כער-כאה מבקרת בעלת אופי דמוקרטי מודגש; מתפקידה לבחון את המצב בכל היקפו, במיוחד נוכח צרכיו של העם והקשיים הצפויים לו עקב המלחמה.

ברם קיים סוג שני, המכונה „מלחמת-מצוה“. כאשר עומדים להכרעה בשדה-הקרב גורלו של העם ועצם קיו-מו, לפי ההגדרה: „ועזרת ישראל מיד צר שבא עליהם“ או ערכים מקודשים אחרים, חובה על האומה כולה, ללא יוצא מהכלל, להתגייס גיוס טוטאלי לקראת ההתמודדות; עליה לגייס את כל האמצעים שעומדים לרשותה, כמובא במקור המשנאי (המשנה, מסכת סוטה, פרק ח, ז): „במלחמות מצוה הכל יוצאין, אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה“ (ראה גם רמב"ם, משנה-תורה, הלכות מלכים, פרק ה, ד; רמב"ם, ספר המצוות, עשה קפז). בתלמוד הבבלי מוצאים אנו דוגמה היסטורית המבהירה את שני הסוגים של מלחמה, שצוינו לעיל: „אמר רבא: מלחמות יהושע בן-נון (לכיבושה של ארץ-ישראל) דברי הכל חובה; מלחמות בית דוד לרווחה (שנלחם גם מחוץ לגבולותיה של ארץ-ישראל) דברי הכל רשות“ (בבלי, מסכת סוטה, מד, ב). דומני כי עצם קיומו של המושג התיאולוגי „מלחמת-מצוה“ מצביע על תפיסתה המ-יוחדת של היהדות כלפי המלחמה; זו הופכת בתנ-אים מסוימים לפעולה בעלת משמעות דתית-רוחנית וה-משתתף בה מקיים, לפי גישה זו, צו אלוהי מוחלט ונעלה.

שימת-לב מיוחדת הקדישה היהדות לטיפול העליונות הרוחנית של הלוחם העברי ול-חיוק הרמה המוסרית במחנה ישראל. במקורות רבים הודגשה ההשקפה, כי תוצאות ההתמו-דות בשדה-הקרב תלויות במידה רבה ברוחם האיתנה של הלוחמים ובהכרתם המלאה בצדקת מלחמתם. בפני הלוחם היהודי ניצב יעוד אוניברסלי — הוכחת צדקתם של עקרונות הרוח והמוסר, מורשת התורה, מול תפיסו-תיהן של אומות העולם והשקפותיהן המטעות. הדאגה לחייל היוצא בצבא ישראל, לבעיותיו ולצרכיו, באה לביטוי כבר בתורה (דברים, כ) בשורת הוראות בדבר הדרכים והשיטות לחיוק רוחם של הלוחמים. בי-דינו מקור משנאי מעניין ובו תיאור מפורט של הפעילות ההסברתית, ערכיה ויסודותיה, מובאה המגוללת בפנינו תמונה מרתקת של השלבים השונים בהיערכות לפני פרוץ הקרבות: „והיה כקרבכם אל המלחמה וניגש הכהן (דברים, כ) — זה כהן משות מלחמה; ודיבר אל העם — בלשון הקודש; ואמר אליהם: שמע ישראל! אתם קרבים היום למלחמה על אויבכם — ולא על אחיכם: לא יהודה

על שמעון ולא שמעון על בנימין, שאם תפלו בידם ירחמו עליכם, כמו שנאמר ויקומו האנשים אשר נקבו בשמות ויחזיקו בשביה וכל מערומיהם הלבישו מן השלל וילבישו וינעילו ויאכילו וישקו ויסוכו וינהלו בחמורים לכל כושל ויביאום יריחו עיר התמרים אצל אחיהם וישובו שומרון (דברי-הימים ב, כח); על אוי-ביכם אתם הולכים, שאם תפלו בידם אין מרחמין עליכם. אל ירך לבבכם — מפני צהלת סוסים וצחצוח חרבות; אל תיראו — מפני הגפת תריסין (סגירת המגינים ונקי-שתם זה על זה) ושפעת הקלגסין (ריבוי חיילים); ואל תיחפזו — מקול קרנות (שופרות); ואל תיערצו — מפני קול צווחות, כי ה' אלוהיכם ההולך עמכם — הם באים בנצחונם של בשר ודם, ואתם באים בנצחונם של מקום; פלישתים באו בנצחונם של גלית, מה היה סופו? לסוף נפל בחרב והם נפלו עמו; בני עמון באו בנצחונם של שובך (שהיה שר צבא הדדעזר מלך צובא, שבא לעזרת בני עמון במלחמתם עם דוד), מה היה סופו? לסוף נפל בחרב והם נפלו עמו — ואתם, אי-אתם כן כי ה' אלוהיכם ההולך עמכם להילחם לכם עם אויביכם — זה מחנה הארון (עליו השכינה שורה)“ (משנה, מסכת סוטה, ח, א; וכן רמב"ם, משנה-תורה, הלכות מלכים, ז, א-ג).

העיון במקור דלעיל מעלה, כי שיטות ההסברה לעידודם של הלוחמים התנהלו על שני מישורים תוך מגמה בסי-סית להחדיר בלב הלוחם היהודי את התודעה בגורליות המכרעת של ההתמודדות ותחושת הרצף ההיסטורי עם מאבקי העם בעבר. מחד-גיסא, ניסה הכהן משוח-המלחמה להעמיד את החיילים על חומרת המצב, כי נלחמים הם על נפשם ועל עצם קיומה של האומה: „על אויביכם אתם הולכים, שאם תפלו בידם אין מרחמין עליכם“. מאידך-גיסא, הוחדרו ללבות היוצאים למערכה — במישור ההיסטוריוסופי — ביטחון ואמונה בישועת ה'; זאת תוך הזכרת נצחונות מפוארים של האומה על אויביה בעבר: „הם באים בנצחונם של בשר ודם, ואתם באים בנצחונם של מקום“.

הכהן הזכיר בדבריו במיוחד אותם כלי-המלחמה וסוגי הנשק שהיו בשימושם של האויב בימים ההם במטרה ברורה לחשל את לוחמיו מול ההשפעות הקטלניות — הצבאיות והפסיכולוגיות — של לוחמת האויב. עובדה זו, המצביעה על היסודות הצבאיים והמעשיים שבדברי ההסברה ובמאמצי העידוד, מובעת בצורה מפורשת במ-קור התלמודי: „אל ירך לבבכם, אל תיראו ואל תיחפזו ואל תיערצו (דברים, כ) — כנגד ארבעה דברים שעובדי כוכבים עושים: מגיפין ומריעין, צווחין ורומסין — בפר-סות סוסייהם“ (בבלי, מסכת סוטה, מב, ב).

נביא בהקשר זה את דברי הרמב"ם, שיש בהם משום סיכום ותמצית השקפת-עולמם של חכמי התלמוד וה-מדרש בנושאי הצבא והמלחמה. ראוי לשים-לב לעובדה, כי שלא כשיטתו בדרך-כלל, משתמש הרמב"ם במקור שבפנינו בסגנון בעל צביון פיוטי, בכונה ברורה להחדיר תפיסתו ללבו של הלוחם היהודי, כדי לחזק את רוחו ולהעלות את רמתו המוסרית:

„ומאחר שייכנס בקשרי המלחמה יישען על מקוה ישראל ומושיעו בעת צרה וידע שעל יחוד השם הוא עושה מלחמה, וישים נפשו בכפו ולא ירא ולא יפחד ולא יחשוב לא באשתו ולא בבניו, אלא ימחה זכרונם מלבו וייפנה מכל דבר למלחמה. וכל המתחיל לחשוב ולהרהר במלחמה ומבהיל עצמו — עובר בלא תעשה, שנאמר אל ירך לבבכם, אל תיראו ואל תיחפזו ואל תיערצו מפניהם (דברים כ). ולא עוד אלא שכל דמי ישראל תלויין בצוארו. ואם לא ניצח ולא עשה מלחמה בכל לבו ובכל נפשו — הרי זה כמי ששפך דמי הכל, שנאמר ולא ימס את לבב אחיו כלבבו (שם, ח). והרי מפורש בקבלה: ארור עושה מלאכת ה' רמיה וארור מונע חרבו מדם (ירמיהו, מח). וכל הנלחם בכל לבו בלא פחד, ותהיה כוונתו לקדש את השם בלבד — מובטח לו שלא ימצא נזק ולא תגיענו רעה, ויבנה לו בית נכון בישראל ויזכה לו ולבניו עד עולם ויזכה לחיי העולם הבא“ (רמב"ם, משנה-תורה, הלכות מלכים, ז, טו).

ההוראות בדבר נוהלי הגיוס והשחרורים משיירות המוזכרות בתורה (דברים, כ) מר-שימות בתפיסתן המוסרית העמוקה. לפיהן פטורים מהיציאה למלחמה כל אלה שבנו בית חדש וטרם הספיקו לחנוך אותו, או נטעו כרם וטרם חיללוהו, או אירשו אשה ועדיין לא נשאו אותה. מעוררת ביותר את השתוממותנו ההוראה המכריזה, כי הִירָא ורַךְ-הלבב ילך וישוב לביתו.

בחוקים אלה באה לביטוי מודגש השקפתה של היהדות, לפיה יש לשמור שמירה יתירה על עקרונות מוסר וערכי רוח חיוניים אף בשעות מלחמה — ואולי דווקא בתקופות אלה. כן מצביעות פקודות אלה על ההנחה הראשונית בדבר תודעת האזרחות הגבוהה של הלוחם הישראלי ותחושת האחריות המירבית שלו. אין למצוא אחר ורע לנוהלי פטור מגיוס כגון אלה בשום אומה ולשון בזמן מהזמנים. מתן הרשות „לירא ורַךְ-הלבב“ לשוב לביתו היה בוודאי ממוטט מלכתחילה צבאות אדירים רבים, וגורם לעריקה כללית משורותיהם. יש להניח כי חוקים אלה הופעלו על-ידי מלכי ישראל ומצביאי האומה בתקופות הקדומות, למרות שבמקורות המקרא אין ידיעות מפורשות על כך. לעומת זאת מוצאים אנו מקור מעניין בספרות החיצונית, המציין הפעלת הוראות אלה בצבא המקבים על-ידי יהודה מצביאם: „ויאמר יהודה לבוני בתים ולמארשי נשים ולנוטעי כרמים ולרכי הלבב לשוב כל איש לביתו על-פי התורה“ (מקבים, א, ג).

המעניין הוא, כי הכרזת יהודה המקבי הוצאה דווקא במלחמה השייכת בוודאות לסוג של מלחמת-מצוה, ובה הרי אין בהתאם לחוקי התורה כל פטור מחובת הגיוס. אולם בעיה הלכתית-היסטורית זו אינה בתחום דיוננו כאן.

במקור משנאי שומעים אנו על הגבלת הפטור, לחלק מהאנשים הזכאים לכך, מהחילות הקרביים בלבד: „ורדיב-רו השוטרים אל העם לאמור: מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו ילך וישוב לביתו (דברים, כ). כל אלו

שומעין דברי כהן מערכי-המלחמה וחוזרין ומספקין מים ומזון ומתקנין את הדרכים“ (משנה, מסכת סוטה, ח, ב; עיין רמב"ם, משנה-תורה, הלכות מלכים, ז, ט-י). משמע כי גם הפטורים מלחימה בשדה-הקרב חייבים לתרום את חלקם בחילות האספקה ובשירותי-עזר אחרים.

מהו הרקע הפסיכולוגי לתופעת „הירא ורַךְ הלבב“? מהי בכלל מהותם ונקודת מוצאם של גלויי הפחד והאימה בשעת הקרב? מחלוקת השקפתית בנושא זה מובאת במ-קור המשנאי: „רבי עקיבא אומר: הירא ורַךְ הלבב כמש-מעו, שאינו יכול לעמוד בקשיי המלחמה ולראות חרב שלופה. רבי יוסי הגלילי אומר: הירא ורַךְ הלבב — זה המתירא מן העבירות שבידו, לפיכך תלתה לו התורה את כל אלו שיחזור בגללן“ (משנה, סוטה, ח, ה; ועיין דעתו של רבי עקיבא תוספתא, סוטה, ז, יד; וראה רמב"ם, משנה-תורה, הלכות מלכים, ז, יד; וראה רמב"ם, עקיבא; וראה ספרי פ' שופטים, קצז).

אופיינית שיטתו של רבי עקיבא, מנהיגו הרוחני של מרד בר-כוכבא, שהיה בוודאי למור נסיונות קרביים; הוא מפרש את דברי התורה כפשוטם, כמופנים אל חלופים ומוגילי לב. רבי יוסי הגלילי, לעומתו, מעביר את משמעותם של הדברים למישורים רוחניים ומוסריים של פחד בעקבות חשבון-נפשו של האדם.

נעיין עתה בהקשר לבעייתנו במובאה מהספרות המדר-שית, ובה נימה מוסרית בעלת משמעות מעשית בכל הזמנים: „כדברי רבן יוחנן בן-זכאי: בוא וראה כמה חס המקום על כבוד הבריות: מפני הירא ורַךְ-הלבב, כשהוא חוזר, יאמרו: שמא בנה בית, שמא נטע כרם, שמא אירש אישה. וכולן היו צריכים להביא עדותן, חוץ מן הירא ורַךְ-הלבב שעדיין עמו: שמע קול הגפת תריסין — ונב-עת, קול צהלות סוסים — ומרתת, קול תקיעת קרנים — ונבהל, רואה שימוט סייפים (שליפת חרבות) ומים יור-דים בין ברכיו“ (ספרי שופטים, קצב).

המונח „טוהר הנשק“, מושג מקורי שנוצר רק בימינו, בהיסטוריה הצבאית החדשה של תקופת ה„הגנה“ והפלמ"ח. ברם, שורשיו הרעיוניים של מושג זה — שאין לו אח ורע אצל אומות אחרות — בסיסיו המחשבתיים ועצם היווצרותו, הם תוצאה ישירה של חינוך ואינדוקטרינציה של אלפי דורות של היהדות, לקראת עקרונות נעלים של מוסר והגינות, תוך ראיית האדם, כצלם אלוה ממעל, של התפיסה אודות קדושת חיי אדם, בהיותו „נברא בצלם“. מסורת מוסרית ארוכה ונעלה זו של האומה הישראלית בדבר כבוד האדם וקדושת חייו שבה תמצית נשמת העם, הודו ותפארתו, היא שתורגמה בתקופתנו המודרנית, לעתים ביודעין ועל-פי-רוב בלא-יודעין, למונחים לשוניים מודרניים של „טוהר הנשק“, „צדקת דרכנו“ וכדומה.

תרבות ישראל השורשית — זו שבסיסה ומוצאה בספר-הספרים, והשתלשלותה ופיתוחה בשרשרת רצופה, דרך תנאים ואמוראים, גאוני בבל, אישי התורה וההגות, הראשונים והאחרונים, הפילוסופים היהודים בכל הדו-

רות — תרבות זו, שעיצבה את המנטליות של האומה, ואת ישותה, גורסת וקובעת בצורה חד-משמעית שב-אבדן חייו של כל אדם, ללא הבדלי מוצא וגזע, בין שהוא בן-ברית ובין שאינו בן-ברית, יש משום טרגדיה נוראה, ובלשון מיסטיקה — משום „מיעוט כוחה של שכינה כביכול“.

מן הראוי לצטט מובאה קצרה, אך מהותית ומשמעותית, מתוך האוצר הקדום של חכמת ישראל, זה המכיל את האמיתות הנצחיות בהווייתה של אומתנו. התלמוד הבבלי (מסכת סנהדרין, לט, ב) מתאר בדרמטיות רבה את נס קריעת ים-סוף, שפירושו הצלת עם ישראל מ-עבוד ואף מכיליון, והשמדת צבאו של האויב המצרי על-ידי הטבעתו בים-סוף:

„באותה שעה (שעת השמדתם של האויבים המצרים והצלת העם) ביקשו מלאכי השרת לומר שירה לפני הקדוש-ברוך-הוא (הלל וזמרה לאות שמחה ותודה על הצלתם של ישראל). אמר להם הקדוש-ברוך-הוא: מע-שי ידי (היינו המצרים האויבים) טובעים בים ואתם אומרים שירה לפני? הדי השקפה מוסרית בסיסית זו מבצבצים ברורות מדבריהם של חיילי „שיר לוחמים“, מבעיותיהם הנפשיות ומלבטיהם המצפוניים; כי הם הב-נים של עם ישראל, שעל דגלו חרותם עקרונית הצדק, האהבה והטוהר ושהנחיל לעולם כולו את הצו המוחלט — „לא תרצח“.

קראתי בעניין רב (ובאיחור רב) — ותוך תחושה כללית של הסכמה — את מאמריו של אל"מ מאיר פעיל „טוהר הנשק“ („מע-רכות“ 209, 213); בהם דן הוא בנושא זה תוך הדגשת חשיבותו החיונית עבורנו. אולם מצטער אני, כי הכותב הסתייע בדוגמות „מההיסטוריה המודרנית“ של עמנו בלבד, ואינו טורח כלל להשתית טיעונו על הבסיסים המוצקים והאיתנים של הישות היהודית בכל הדורות. דומני שגישה מעין זו — „שאתנו מתחילה ההיסטוריה“ — אופיינית לדורנו. אולם יש בה משום סימן-היכר חמור של תלישות רוחנית, העלולה ליצור אצל השכבות הרחבות של הנוער נטיה כללית של אי-הזדהות עם עמנו, עם ההיסטוריה שלו וממילא — גם עם דרכנו לקראת העתיד. בוודאי כדאי וחשוב ללמוד גם „מתורותיהם של עמים“, כדברי אל"מ פעיל. אך, לצערנו הרב, ולאסונה של האנושות כולה, קשה מאוד למצוא תורה פילוסופית-מוסרית ברורה אצל עמי תבל, ועוד קשה בהרבה למצוא אומה שפעלה בזמן מן הזמנים בהתאם לערכים מוסריים הלכה למעשה. גם הניסיון, הפתטי במקצת, להוכיח כי „טוהר הנשק“ — הוא גורם מדיני וכי „כל דבר משכנע יותר אם נודף ממנו ריח של תכלית“, כדברי בעל המאמר, איננו מוסיף לחיזוקו של הטיעון ולא כלום; הוא אף פוגם בו מבחינה חינוכית. אסור לערב עקרונות מוסר עם גי-מוקים פרגמטיים. שיטה מוסרית עשויה להיות גם כד-אית; אולם לכדאיות השיטה אין כל שייכות למוסריותה. מוסריות ופרגמטיות שייכות, עקרונית, לתחומים מופ-דים מהותית.

ולמה לו, לאל"מ פעיל, הנימה האפולוגטית, כאילו מנסה הוא להצדיק עצמו על כי עדיין מחזיק הוא בתפיסות „בטלניות ומיושנות-מזמן?“. אל"מ ש' גבעולי סיים את מאמרו המשכנע בנושא זה („תניא דמסייע לך“ — „מערכות“ 213) בקבעו כי כינוי החינוך אינו משנה. העיקר הוא, כדבריו, כי יש לשקוד על מלאכת החי-נוך. גם לי אין הכינוי משנה, אם כי דווקא מבחינה חינוכית חשוב לכנות את „הילד“ בשמו הנכון. אולם השאלה הגורלית היא: לפי אילו תכנים רעיוניים, לאור אילו עקרונות, ולקראת אילו יעודים רעיוניים נחנך את בנינו? — זוהי הבעיה הבסיסית. ולהערכתנו רק במורשת האבות, שהיא תרבותה של האומה הישראלית, תשובה ופתרון פוזיטיביים לדורנו הרלטיביסטי.

רנסיים בהדגשת כמה יסודות תוכניים. היהדות גורסת, כפי שהדגשנו כבר בתחילת דברינו, כי מהלכה של המערכה הצבאית ותוצאותיה בידי כוחות שמימיים עליונים; במקורות רבים בספרות התלמודית והמדרשית מובעת התפיסה, כי יד ה' מתגלה בניחולו של הקרב בכל שלביו. בהקשר זה נצטט מקור תלמודי המתאר, על רקע החשיבה האסכטולוגית היהו-דית, את העמדתן למשפט של אומות העולם בפני הק-דוש-ברוך-הוא באחרית-הימים, ומספר בנימה אירונית: „יצאה מלכות רומי בפחי-נפש — ונכנסה מלכות פרס אחריה... אמר להם הקב"ה: במאי עסקתם? (במשך כל תקופת ההיסטוריה שלכם) אומרים לפניו: ריבוננו-של-עולם, הרבה גשרים גשרנו, הרבה כרכים כבשנו, הרבה מלחמות עשינו — וכולם לא עשינו אלא בשביל ישראל שיתעסקו בתורה. אמר להם הקב"ה: כל מה שעשיתם לצורך עצמכם עשיתם: תיקנתם גשרים — ליטול מהם מכס, כרכים — לעשות בהם אַנְגָּרִיא (עבודת כפיה). מלחמות — אני עשיתי, שנאמר (שמות טו) ה' איש מלחמה“ (בבלי, עבודה זרה, ב).

תפיסה רעיונית זו מעלה את תחום המלחמה על כל גילוייה המציאותיים לספירות על-ארציות והיא מקובלת בבית מדרשם של גדולי התורה בכל הדורות, כפי שהס-ברנו. רעיון זהה מובע במקור מדרשי, הדורש את הכתוב לגבי גיבורי שלמה „כולם אחוזי חרב, מלומדי מלחמה“ (שיר-השירים ג) ומציין: „מלומדי מלחמה — ממי למ-דו? מן הקב"ה, שנאמר ה' איש-מלחמה“ (במדבר-רבה, יא, ג; ראה שיר-השירים-רבה ג, ז).

הציווי המקראי המסכם את התפיסה על אודות צבא ישראל ומלחמותיו — „והיה מחנִיךְ קדוש“ (דברים, כג) — מהווה קו-מנחה לחקיקה העניפה של דיני מלחמה על-ידי חכמינו. הוא מוצא את ביטויו במישור הרוחני בהש-קפת הראשונים, כי סוד הצלחת האומה ועמידתה מול אויביה בעליונות הרוחנית של חייליה ובמתח המוסרי הגבוה שבמחנה ישראל. בגללם זוכה היא להישגיה בסיוע שמימי: „אשרך ישראל, מי כמוך עם נושע בה“ (דברים, לג). „הקדוש-ברוך-הוא עושה מלחמתו של ישראל וה-ניצחון שלה“ (שוחר-טוב, תהילים, לו).